

ЧУМАК Р.М., аспірант

Науковий керівник – СВИНОУС І.В., д-р екон. наук
Білоцерківський національний аграрний університет

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНЮВАННЯ ДИВЕРСИФІКАЦІЇ ВИРОБНИЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПІДПРИЄМСТВА

У статті узагальнено методичні підходи до оцінювання ефективності диверсифікації виробничої діяльності сільськогосподарського підприємства. Запропоновано систему показників оцінювання ефективності напрямів диверсифікації з урахуванням її форми та доступності інформації.

Ключові слова: диверсифікація, оцінка, грошові потоки, сільськогосподарське підприємство.

Постановка проблеми. Економічна доцільність здійснення диверсифікації виробничої діяльності сільськогосподарських підприємств обумовлена можливістю реалізації адекватної реакції на мінливі стани зовнішнього середовища розширенням сфери діяльності, номенклатури продукції, що випускається, та наданих послуг. Актуальність диверсифікації діяльності вітчизняних сільськогосподарських підприємств обумовлена об'єктивними причинами природного і економічного порядку. Вона позитивно діє на економічну, соціальну і екологічну ефективність аграрних формувань. Через реалізацію проектів диверсифікації виробництва покращується використання землі, засобів виробництва і трудових ресурсів, стабілізується фінансовий стан сільгоспвиробників, більш повніше задовольняється попит на продукцію, роботи, послуги. Зважаючи на це, диверсифікація виробництва вимагає особливого типу господарювання, що стимулює новації, пошук нових виробництв і ринків. Важливим питанням при цьому є обґрунтування методичних підходів щодо оцінювання економічної доцільності реалізації диверсифікації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні аспекти процесу диверсифікації виробничої діяльності сільськогосподарських підприємств розглянуті у працях: Вітковського О.С. [1], Германюк Н.В. [2], Данкевич В.Є. [3], Зінчук Т.О. [4], Корінько М.Д. [5], Ткачука В. І. [6] та багатьох інших. Разом з тим, до питань, які потребують вивчення, відносять оцінку економічної доцільності реалізації тих чи інших варіантів диверсифікації та визначення очікуваного ефекту від її застосування.

Метою дослідження є узагальнення методичних підходів до оцінювання економічної ефективності диверсифікації виробничої діяльності сільськогосподарських підприємств та обґрунтування системи показників, які доцільно використовувати з урахуванням форми диверсифікації та доступності інформації.

Методи дослідження. У дослідженні застосовувалися такі методи економічних досліджень: системно-структурний, що використовувався під час оцінювання диверсифікації в сільському господарстві: монографічний та абстрактно-логічний – за узагальнення природи, форм і видів диверсифікації, її аграрної специфіки застосування, впливу на зайнятість населення і підвищення ефективності виробництва; порівняльний і балансовий, на основі чого здійснювався аналіз сільськогосподарської і несільськогосподарської діяльності аграрних формувань.

Результати досліджень та їх обговорення. Економічний ефект від здійснення як зв'язаної, так і горизонтальної диверсифікації може бути визначеним за допомогою одних і тих же методичних підходів. Підвищення ефективності виробництва однаково актуальне як для основного, так і підсобного виробництва. Диверсифікація виробництва може прийти у суперечність із підвищенням ефективності, мінімізацією витрат виробництва, тому необхідно проаналізувати як зовнішнє середовище діяльності підприємства, так і внутрішні умови для розвитку тієї або іншої галузі або виду продукції. З цією метою пропонується використовувати комплексну методику оцінювання економічного стану сільськогосподарського підприємства і можливості його диверсифікації (рис. 1).

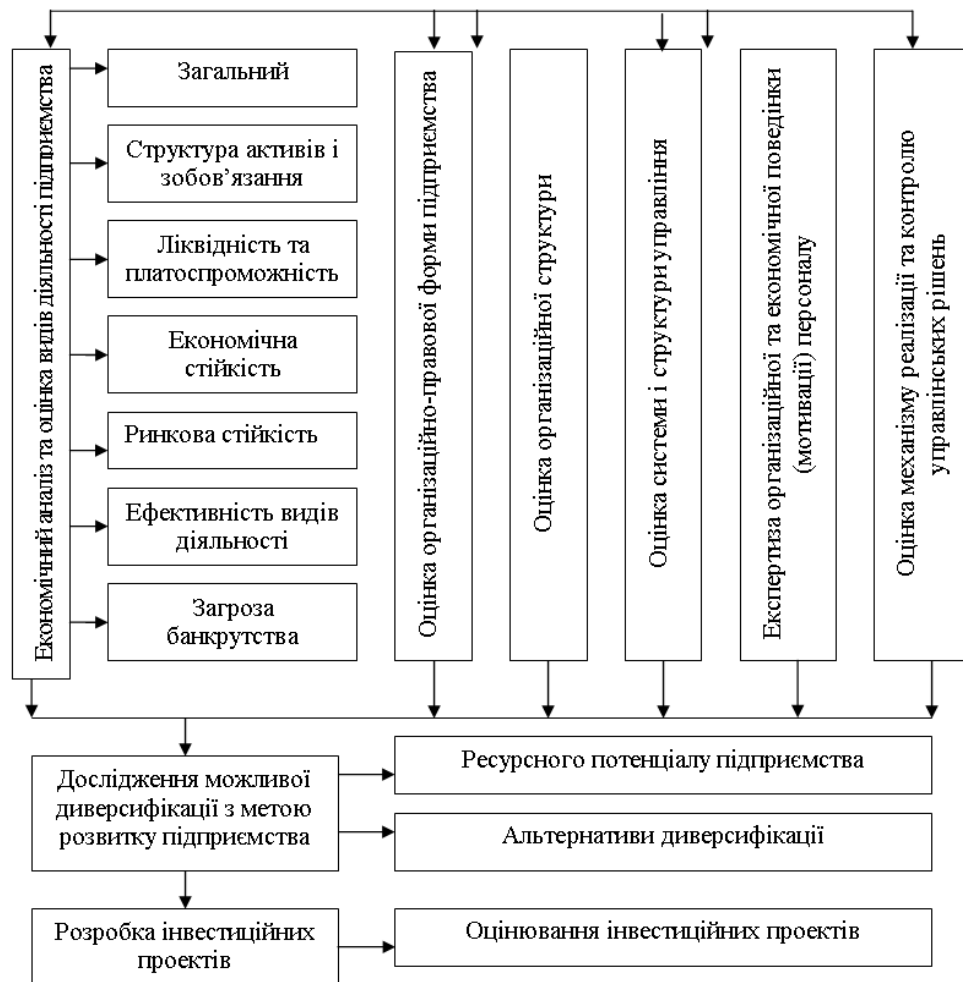

Рис. 1. Комплексне оцінювання можливостей диверсифікації сільськогосподарського підприємства

Для реалізації бізнес-плану щодо реалізації диверсифікації необхідно залучити інвестиції. Під час розрахунків економічної ефективності видів диверсифікації доцільно використати методичні підходи оцінювання ефективності інвестиційних проектів, які передбачають розрахунок чистого приведеного прибутку, терміну окупності, внутрішньої норми рентабельності та індексу прибутковості.

За розрахунку ефекту необхідно враховувати наступні, специфічні для цього розрахунку положення: якщо проектом передбачено повне чи часткове вкладення відповідних сум (розміщення на депозиті, придбання цінних паперів та ін.), то вони враховуються у вигляді відтоку у грошових потоках від інвестиційної діяльності, а одержання (у вигляді надходжень) – у грошових потоках від операційної діяльності; якщо проект передбачає одночасне здійснення декількох видів операційної діяльності, у розрахунку враховуються затрати по кожному із них.

Як основне джерело надходження реальних грошей від операційної діяльності згідно із методичними рекомендаціями приймається виручка від реалізації продукції, а також інші позареалізаційні доходи.

До складу надходження реальних грошей від інвестиційної діяльності включаються доходи (за вирахуванням доходів) від реалізації майна і нематеріальних активів (зокрема, у разі припинення проекту), повернення (у кінці проекту) оборотних активів, зниження оборотності капіталу на усіх етапах розрахункового періоду.

На відтік реальних грошей від інвестиційної діяльності включаються в основні засоби на усіх етапах розрахункового періоду ліквідаційні затрати, вкладення коштів на депозити і в цінні папери інших господарюючих суб'єктів, у збільшення оборотного капіталу, компенсації (у кінці проекту) оборотних пасивів.

Викладений порядок розрахунку ефективності проектів диверсифікації може бути реалізованим у двох варіантах: визначається економічна ефективність кожного окремого напрямку

диверсифікації з наступним їх сумуванням для підприємства в цілому з урахуванням цілого ряду обмежень як у межах кожного напрямку, так і для усієї організації, що здійснює впровадження комплексу по диверсифікації; розраховується економічна ефективність по всьому комплексу напрямів диверсифікації у формі одного загального проекту.

Як обмеження слід прийняти: обсяги інвестиційних ресурсів, що виділяються для здійснення диверсифікації за етапами планового періоду; наявність обладнання, машин і виробничих площ, які можуть бути використаними за запланованих додаткових обсягів виробництва продукції (робіт, послуг) у результаті диверсифікації, що здійснюється підприємством.

Основним критерієм, за яким доцільно приймати рішення про диверсифікацію окремих напрямів, має бути перевищення його прибутковості над середнім рівнем (рентабельності) підприємства в цілому. Перевага віддається тим напрямам диверсифікації, які забезпечують найвищий рівень такого перевищення.

По кожному із варіантів оцінювання комерційної ефективності проектів диверсифікації виробництва необхідно виконати декілька альтернативних розрахунків. Зазначимо, що важливим показником ефективності проекту є чистий дисконтований дохід.

Щоб визнати проект ефективним з погляду інвестора, чистий дисконтований дохід проекту має бути позитивним. За порівняння альтернативних проектів перевага віддається проекту із більшим значенням показника чистого дисконтованого доходу (за умови його позитивного значення).

Однак, як переконує практика, використання зазначених методичних підходів вимагає наявності численних даних, які складно одержати за існуючих форм фінансово-економічної звітності господарюючих суб'єктів. Тому на практиці можуть використовуватися й інші оцінювання ефективності варіантів незв'язаної диверсифікації. Так, економічну доцільність реалізації диверсифікації можна визначити на основі моделі грошового потоку, який характеризує платоспроможність і фінансову стійкість незв'язаної диверсифікації підприємства. Критерій оптимізації за цією моделлю має відображати ризиковість варіантів розподілу ресурсів із погляду можливості одержання прибутку нижче очікуваної величини або повної збитковості реалізації проекту. Зазначимо, що для оцінювання ефективності диверсифікації за таким підходом необхідна вихідна інформація, яку складно одержати.

Оцінку ефективності незв'язаної диверсифікації, яка здійснюється сільськогосподарськими підприємствами, доцільно проводити за наступним алгоритмом (рис. 2).

Запропоновані в алгоритмі етапи та процедури вибору варіантів диверсифікації з урахуванням рентабельності відібраних для диверсифікації видів діяльності можуть бути реалізованими за існуючими методиками за винятком спеціального оцінювання ризиків за варіантами з урахуванням (розкиду) значення рентабельності підприємства.

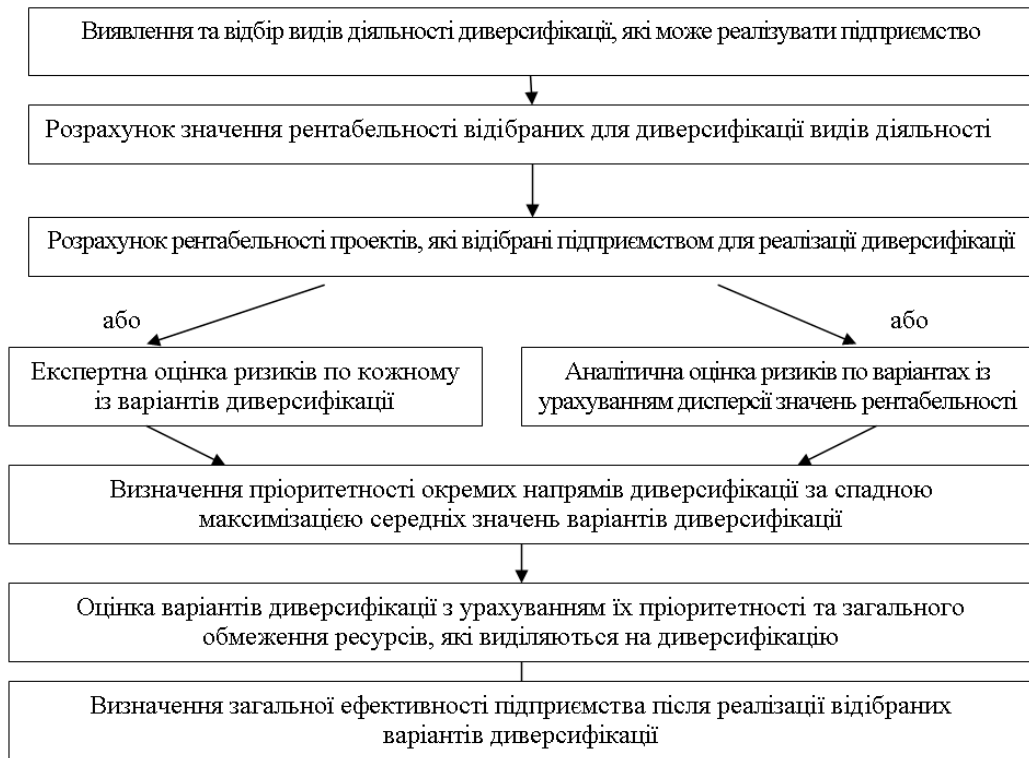

Рис. 2. Алгоритм оцінювання ефективності напрямів диверсифікації

Значення розкиду значень рентабельності за окремими напрямами реалізації диверсифікації можна визначити на основі середньоквадратичного відхилення:

$$\sigma = \sum \sqrt{(\sum Pi)^2 / n}, \quad (1)$$

де Pi – окреме значення рентабельності i -го сільськогосподарського підприємства;

n – кількість окремих значень рентабельності кожного конкретного напрямку диверсифікації по підприємству за окремими періодами його діяльності.

Знаючи середньоквадратичне відхилення по рентабельності окремих сільськогосподарських підприємств, можна знайти деяке умовне середнє значення рентабельності, за яким можна визначити більш пріоритетні напрями диверсифікації YPi :

$$YPi = \frac{\bar{Pi}}{\sigma_i} (1 - ri), \quad (2)$$

де \bar{Pi} – середнє значення рентабельності i -го підприємства;

σ_i – середньоквадратичне відхилення окремих значень рентабельності;

ri – імовірність прояву ризиків (оцінка проводиться експертами).

Висновки. Будь-який напрям диверсифікації виробничої діяльності сільськогосподарського підприємства повинен оцінюватися з позиції набутого досвіду у конкретній сфері. Доцільно мати декілька варіантів диверсифікації, щоб можна було б їх зіставити і вибрати найбільш ефективний. Важливо використовувати досвід провідних вітчизняних та зарубіжних підприємств, створити спеціальні гнучку групу фахівців зі збору, вивчення, узагальнення та запровадження більш раціонального досвіду диверсифікації. Запропоновані методичні підходи до оцінювання ефективності диверсифікації дозволять скласти прогноз розвитку підприємства у варіантному виконанні, оскільки чим більше буде планів можливих видів диверсифікації, тим вищою є імовірність вибору найбільш прибуткового та конкурентоспроможного напрямку диверсифікації виробничої діяльності сільськогосподарського підприємства.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Вітковський О.С. Ефективність стратегії диверсифікації діяльності в умовах нестабільного зовнішнього середовища / О.С. Вітковський // Економіка та держава. – 2009. – №8. – С. 30–32.
2. Германюк Н.В. Теоретико-методологічні аспекти диверсифікації у сільському господарстві / Н.В. Германюк // Економіка АПК. – 2010. – №8. – С. 25–29.
3. Данкевич В.Є. Диверсифікація діяльності високотоварних сільськогосподарських підприємств / В.Є. Данкевич // Вісник ЖНАУ. – 2010. – №1 – Т. 2. Економічні науки. – С.147–155.
4. Зінчук Т.О. Теоретико-методологічні засади диверсифікації сільської економіки в контексті європейського досвіду / Т.О.Зінчук, В.І. Ткачук // Економіка АПК. – 2011. – №1. – С.27–34.
5. Корінько М.Д. Диверсифікація: теоретичні та методологічні основи: монографія / М.Д. Корінько. – К.: ННЦ ІЕА, 2007. – 488 с.
6. Ткачук В.І. Диверсифікація аграрного підприємництва: монографія / В.І. Ткачук. – Житомир: ЖНАЕУ. 2011. – 268 с.

Методические подходы к оценке диверсификации производственной деятельности сельскохозяйственных предприятий

Р.М. Чумак

В статье обобщены методические подходы к оценке эффективности диверсификации производственной деятельности сельскохозяйственного предприятия. Предложена система показателей оценки эффективности направлений диверсификации с учетом ее формы и доступности информации.

Ключевые слова: диверсификация, оценка, денежные потоки, сельскохозяйственное предприятие.

Methodological approaches to the assessment of industrial diversification of agricultural enterprises

R. Chumak

The paper summarizes the methodological approaches to evaluating the effectiveness of diversification of agricultural production activities of the enterprise. The system of indicators to measure the effectiveness of the directions of diversification with regard to its form and the availability of information.

Key words: diversity, assessment, cash farm.